

TORRES DE VIGILÀNCIA A CALONGE

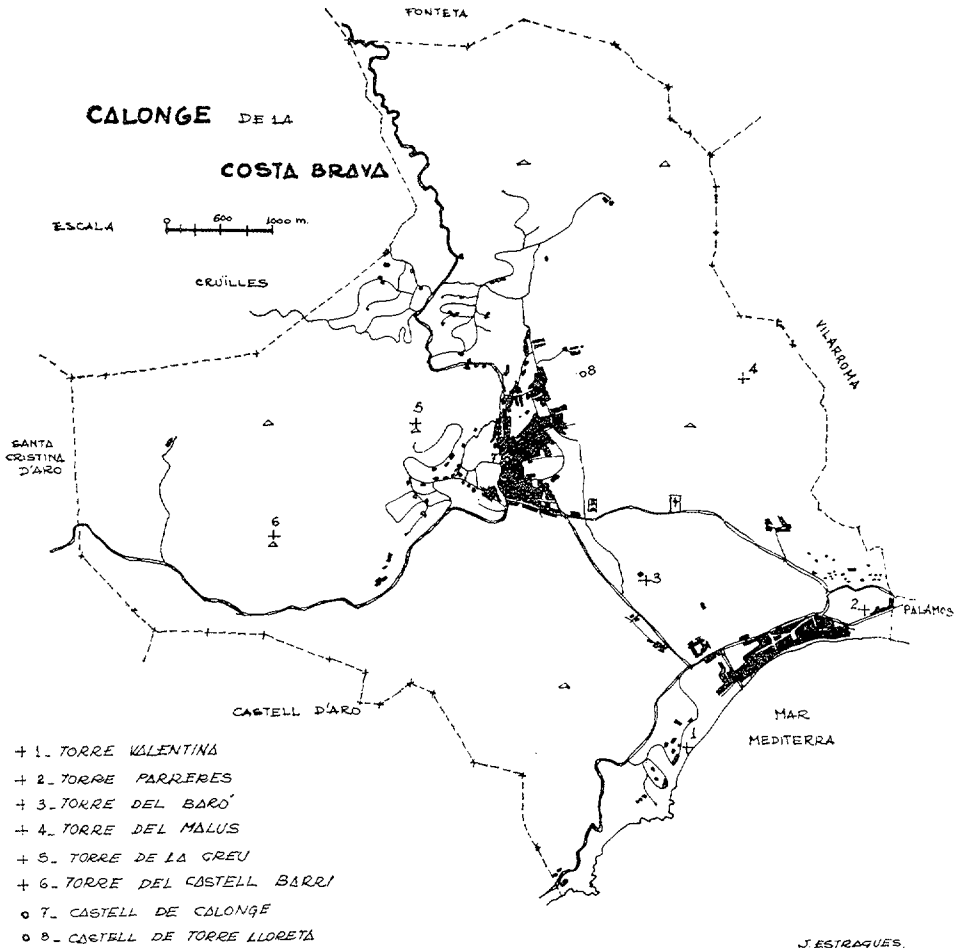
Després de la pau romana, la inseguretat del país fou palesa durant segles. Les invasions germàniques, l'ofensiva serraïna, la contraofensiva francesa, foren allaus que empobriren les comarques i crearen un pànic endèmic. Més tard, consolidada la sobirania catalana, el feudalisme engendrà sovint guerres civils entre els senyors, per enveges personals o ambicions territorials, que causaven estralls en castells, poblats i masies. En aqueta època s'aixecaren torres de guaita per tal de vigilar possibles moviments d'escamots i evitar el perill que la seva presència motivaria. Podem veure també, a més de muralles en les poblacions, esglésies amb fortificacions i masies amb la seva corresponent torre de defensa.

A finals de l'Edat Mitja i a principis del Renaixement, quan la monarquia pogué doblegar la noblesa feudal i les lluites interiors s'apaivagaren, un nou perill sorgí per la banda del mar: la pirateria. Algerins, moros i turcs es feren amos de la Mediterrània durant segles i la costa rebé escomeses sagnants. Per tal de prevenir el mal es construïren torres de defensa al llarg del litoral, tant per part de les autoritats com per els propietaris, en la primera meitat del segle XVI.¹ Així sorgiren un rosari de torres de vigilància servides per guaites que, quan intuïen un perill, avisaven tocant un corn o encenent fogueres en la part més alta de la torre. D'aquí prové el nom de torres de senyals, amb el qual també són conegudes aquestes senzilles defenses costeres.

El seu servei era, doncs, de vigilar, senyalar i defensar alhora. Les de factura rodona eren les més eficaces en cas d'atac, perquè permetien una major flexibilitat en la defensa.

Els trets principals d'aquestes torres són: la corsera, els merlets, el matacà i les sageteres. La corsera està composta de matacans sostinguts per carteles i corona la torre; els merlets rematen el terrat i les espitlleres estan distribuïdes estratègicament al volt de la construcció.

¹ LLUÍS ESTEVA, *La Torre Seguera*, «Ancora», núms. 1.034-1.035, 25 d'abril del 1967.

EL SISTEMA DEFENSIU CALONGI

Des de l'Edat Mitjana i bona part de la Moderna, l'actual terme de Calonge estava molt ben guardat. El castell feudal, matriu del territori, ocupava més o menys el centre de la vall. A un quilòmetre estava ubicat el de Torre Lloreta el qual, segons afirma el medievalista Lluís Vilar, era real, o sia una avançada del monarca per tal de controlar i vigilar el baró de Calonge i, estratègicament situades, un munt de torres de vigilància, tant per terra com per mar.

En cas de perill es comunicaven sincrònicament mitjançant fogueres que encenien en els seus terrats, i l'avís s'anava trametent

La Torre Valentina.

(Fot. P. Caner)

La Torre del Baró.

(J. Morera)

en cadena i la gent, o fugia a soplúig, o es preparava per a la defensa.

Per la banda de mar hi havia les torres Pareres i Valentina. La primera s'alçava, més o menys, en el lloc que avui dia ocupa l'Hotel Lys, en el pla des Monestri, i la segona, l'única que es conserva, en el racó més meridional de la badia. La Torre Pareres podia abarcar un extens radi a mar obert; la Torre Valentina, una visibilitat més tancada però no menys efectiva. Així controlaven un ampli horitzó marítim. Aquestes dues eren l'avantguarda del sistema defensiu per la part de marina, on sens dubte hi havia més probabilitats d'invasió o d'escomesa.

A se gon terme, en el pla, sobre la coromina anomenada Puig de les Aixades, s'hi assentava la Torre del Baró, la qual comunicava amb la Torre del Mal Ús, en la vall de Coma de les Fonts, al peu mateix de la muntanya del Jonc. Aquèsta amb la Torre de la Creu, aixecada al cim mateix del turó anomenat la Creu del Castellà, la qual trametia el senyal a la del Castell Barri, des d'on es podia avisar fàcilment la vall dels Molins i Romanyà de la Selva. El Castell de Calonge i el de Torre Lloreta també captaven la transmissió de les des talaies de les seves torres de guaita.

Com es pot comprovar en el gràfic, la situació de les torres i dels castells no podia ser més estratègica.

Anem, doncs, a descriure cadascuna d'aquestes torres:

Torre Pareres. — Estava situada, segons es desprèn d'un «Plano del Fondeadero de Palamós» aixecat en 1886 pel capità de fragata espanyol Rafael Pardo de Figueroa, en el lloc on avui es troba l'Hotel Lys, en el pla des Monestri. En el gràfic hi ha marcades unes ruïnes amb el nom de Torre Pareres. Com és lògic, devia servir d'avís també vers la contrada de Vilarromà. És l'única notícia que es té d'aquesta talaia, per tant no sabem quina planta tenia ni cap característica.

Torre Vlentina. — És sota mateix del Puig d'en Cama, en la part planera i llinda amb la platja; les ones rompen a uns vint-i-cinc metres en l'actualitat, degut a l'avançada del mar. A darrera hi ha el penyal de la muntanya quasi tocant-la. Està assentada sobre la roca, una part de la qual li serveix de contrafort. És de planta cilíndrica i està construïda amb pedra trencada del país, algun

tros de rajol i bocins de teules, principalment en les juntures de les pedres.

Està composta de tres pisos, separats per voltes de pedra, i terrat. La corsera és desfeta i sols es conserven les carteles de pedra de granet de la contrada. No té merlets. La part de tramuntana és orfe de finestres i espitlleres. A llevant s'hi nota una finestra rectangular emmarcada amb pedra de granet, a sota de la qual hi ha una espitllera d'arma de foc i al cim una altra; ací estava enganxada amb la casa de pagès setcentista, però sense comunicació interior. A migdia hi té una finestra moderna, a sobre de la qual també hi ha una espitllera d'arma de foc i dues altres finestres petites emmarcades igualment amb pedra del país. Finalment a ponent, de cara a la muntanya, es troba la finestra més gran, a tres metres del sòl, que devia ésser la d'entrada i que es comunicava amb una escala de fusta fàcil de posar i de treure, també amb espitllera al cim, i ja al nivell de la corsera, una altra.

L'última és dalt del terrat, de cara al sud. Totes les espitlleres són adaptades a les armes de foc, detall que la cataloga com a torre de les acaballes del segle xv o a principis del xvi. Els diferents pisos i terrat es comuniquen mitjançant trapes i aquestes amb escales de fusta, que es podien treure ràpidament segons les necessitats dels defensors.

Torre del Baró. — Enmig del pla i sobre el Puig de les Aixades hi havia una casa de pagès amb torre quadrada que formava cos amb la mateixa masia. Fou enderrocada a principis de l'actual segle per a bastir-hi una residència modernista de gran categoria. Sols hi ha el testimoni de dues fotografies que es guarden, com a record de l'antiga edificació, en l'actual edifici anomenat ara Torre Roura.

La torre ovirava un extens panorama i oferia una talaia immillorable com a guaita. Segons es pot veure en les dues fotografies, tenia el terrat emmarletat i dos matacans, un encarat al nord i l'altre al sud. No es distingeixen les sageteres, si és que n'hi havien. Es nota clarament una finestra a migdia. La pinta la té de finals del gòtic.

Torre del Mal Ús. — Enmig d'una espessa vegetació de pins, suros i mategam variat, s'alçava la Torre del Mal Ús, edificada a la vora d'un rec. En 1956 una tramuntanada acompanyada de pluja,

li va ocasionar l'ensulsiada. Sols en resten ara les pedres escampades pel sòl, i una mica de paret coberta ja per la malesa.

Malgrat estar situada al peu mateix de la serralada del Jonc, lloc agrest i boscós, gaudia d'una vista esplèndida sobre la plana i el mar. Era una guaita excellent vers les terres baixes i el litoral, i al mateix temps quedava camuflada per la botànica selvàtica.

La seva planta era cilíndrica. En 1955 sols romania en peu la meitat, puix s'havia desplomat en canal la part nord. Del que quedava se'n podia observar una finestra emmarcada amb pedra de granet, com també del mateix material les sageteres, mentre que tot el parament era construït amb llicorella, pedra molt abundant en la contrada. Conservava encara quatre o cinc espitlleres per a fletxes. Era romànica, per tal motiu molt més antiga que la Torre Valentina. La presència de teules i rajols escampats al voltant de la torre, que estrobaven abans de la seva desfeta, feia pensar que potser a prop d'ella hi havia alguna edificació.

Torre de la Creu. — Al cim mateix de la muntanya de La Creu del Castellà, a una altura de 250 m. al nivell del mar, que domina una panoràmica a quatre vents amb un radi de més de sis quilòmetres a la rodona, s'alçava una torre de planta cilíndrica, de la qual sols en queden els fonaments. Era la guaita de més llarg alcanç del territori calongí.

La planta té un diàmetre de 7 metres de llum i la paret un gruix de metre. A pocs passos d'aquesta planta i escampats per la vessant oriental de la muntanya, queden grans munts de pedres que deuen ser els restes de la torre. S'endevina també un mur que davalla seguint la creuera de la serra, en pla inclinat, però els abundants matolls dificulten el seu estudi.

Torre de Castell Barri. — Per últim, a 298 metres sobre el nivell del mar, i a la part de migdia de la muntanya de can Mont, es troben les runes de la Torre del Castell Barri. Presideix el poblat ibero-romà que s'estén per la planella en direcció sud, vers la vall dels Molins.

Està edificada sobre un túmul aixecat a deu metres sobre el nivell del poblat. És de forma rectangular, de mides 10 x 7'15 m., aproximadament. Les parets tenen un gruix de 1'70 a 1'90 m. i s'alcen uns dos metres del sòl en la part oest, i a un els altres. Els

materials de construcció són carreus i pedres unides amb argamassa de calç i sorra granada. Dintre la torre hi ha grans munts de pedres de les parets caigudes i molt remenades pels buscadors d'hipotètics tresors.

El bassament podria ésser ibero-romà, puix a poca distància es troben els restes de la muralla del poblat esmentat, cosa que és difícil de provar degut a les dificultats que ofereix un sondeig a consciència, i més tard reedificada per a bastir-hi una torre de vigilància medieval, puix domina la badia de Sant Antoni, part de les valls de Calonge y els Molins, així com la regió de Ruàs, Romanyà i inclús, en dies clars, es distingeix le silueta del Montseny.

LLEGENDES

Les anelles del Castell Barri. — Es conta que en una de les parets de la Torre de Castell Barri hi havia unes grosses anelles de ferro amb les quals fermaven els vaixells, quan el mar hi arribava, cobrint tota la vall de Calonge. Tenint en compte que la torre es troba prop els 300 m. sobre el nivell del mar, és totalment irrisòria la creença de què era litoral el lloc en època habitada per l'home.

Alguns vells asseguren que les havien vistes i tocades, ara, però, no hi són. Que hi fossin no seria res d'estrany, puix segurament servien per a estacar els cavalls en temps de cacera, o quan l'esmentada torre servia per a vigilar el pas dels vaixells pirates.

Les contalles de la Torre del Mal Ús. — La veu popular assegura que en la Torre del Mal Ús s'hi consumava el mitgeval «dret de cuixa», un dels mals usos corrent en l'època feudal. El Senyor del Mal Ús, anomenat així el Batlle de Sac del Castell de Calonge, era l'encarregat de cobrar-se'l en absència del baró. Es conta que una vegada un casat de nou no es mogué de la cambra on s'havia de consumir, armat amb l'escopeta, fins que clarejà, vigilant el batlle i la núvia. D'aquella feta s'acabà l'abús en la baronia de Calonge. També com en la contalla de Castell Barri, es confon la cronologia.

Una altra, més real, diu: «En temps dels pirates, les torres mitgevals calongines es cuidaven d'avisar, mitjançant fogueres que encenien al cim, del perill de les naus barbaresques, les quals desembarcaven per a robar i matar. La Torre Valentina era la primera

en donar el senyal, el recollia la del Baró i així successivament fins arribar a la del Castell Barri. Però un dia el vigilant de la Torre Valentina es trobava amb el seu llagut mar endins pescant. Des d'allí veié, per la línia de l'horitzó, una flota pirata que, proa a la costa, s'anava apropant. Bogant desesperadament arribà a la platja, desembarcà, pujà al terrat de la torre i encengué ràpidament el pilot de llenya. De seguida el vigia de la Torre del Baró captà el senyal i la trameté a la Torre del Mal Ús. Però el guaita de dita torre estava dormint profundament i no donà l'avís a les altres. Com és natural, aquelles no encengueren cap foguera i els habitants del Castell de Calonge continuaren normalment les seves tasques, ignorant el perill. Els pirates sorprengueren a tothom i feren una matança i un robatori excepcionals, emportant-se molts captius. D'aquella feta, la torre fou anomenada del Mal Ús, en recordança del vigilant que tan mal causà a la vila i als seus habitants».

PERE CANER